

W dniu 18 kwietnia 2001 r. Narodowy Bank Polski wprowadza do obiegu monety kolekcjonerskie „15-lecie orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego (1986-2001)”, o nominałach:

- 10 zł - wykonana stemplem lustrzanym w srebrze,
- 2 zł - wykonana stemplem zwykłym w stopie CuAl5Zn5Sn1, tzw. „Nordic Gold”.

Sądowictwo konstytucyjne we współczesnym świecie uważane jest za jedną z najważniejszych gwarancji konstytucyjności prawa i systemu politycznego opartego na konstytucji. Stanowi istotny element demokratycznego państwa prawa, zbudowanego według zasady trójpodziału władzy. Sądowa kontrola prawa jest ważną gwarancją równowagi między władzą ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą, swojego rodzaju zabezpieczeniem porządku konstytucyjnego. Orzecznictwo konstytucyjne, a szczególnie instytucja skargi konstytucyjnej, w różnych jej postaciach, zajmują także ważne miejsce w systemie ochrony praw człowieka i obywatela przed nadmierną ingerencją państwa i jego organów.

Sądowictwo konstytucyjne pojawiło się w Europie stosunkowo niedawno. W okresie międzywojennym funkcjonowało jedynie w Austrii, choć podejmowane były próby wprowadzenia sądowej kontroli prawa także w innych krajach. Poważne dyskusje na temat ustanowienia tego typu instytucji miały miejsce również w Polsce, choć do powstania Trybunału Konstytucyjnego wówczas nie doszło. Prawdziwy jednak rozwój sądownictwa konstytucyjnego nastąpił dopiero po II wojnie światowej. Poddanie sądowej kontroli obowiązującego ustawodawstwa, a także w niektórych przypadkach praktyki konstytucyjnej organów państwa, stanowiło swoistą reakcję na doświadczenia państw i ustrojów totalitarnych i autorytarnych. Nieprzypadkowo dwa najważniejsze i najstarsze, obok austriackiego, sądy konstytucyjne w Europie powstały i funkcjonują w Niemczech i we Włoszech.

Współcześnie sądownictwo funkcjonuje prawie we wszystkich krajach europejskich, w większości państw Ameryki Południowej, w kilku krajach Azji i Afryki. Sądy najwyższe Stanów Zjednoczonych i Kanady bliższe są europejskim sądom konstytucyjnym niż sądom najwyższym w systemie sądownictwa powszechnego. Przekształceniom ustrojowym państw Europy Środkowej i Wschodniej, po roku 1989, z reguły towarzyszyło powstawanie sądów konstytucyjnych, nie istniejących uprzednio w systemach opartych na radzieckim modelu ustrojowym, który nie uznawał zasady trójpodziału władzy.

Europejskie sądy konstytucyjne blisko ze sobą współpracują, wymieniając doświadczenia w ramach Konferencji Europejskich Sądów Konstytucyjnych oraz uczestnicząc we współpracy organizowanej przez Komisję Wenecką „Demokracja przez Prawo”. Współpraca ta odgrywa istotną rolę szczególnie w procesie integracji europejskiej.

Polski Trybunał Konstytucyjny jest najstarszym sądem konstytucyjnym w środkowowschodniej części Europy, zarówno jeśli chodzi o moment powołania, jak i podjęcia działalności. Jego genezę

w polskiej rzeczywistości prawnej, jeszcze w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, należy wiązać z ożywieniem politycznym i intelektualnym lat 1980-1981. Wówczas to zgłaszano postulaty powołania instytucji stojących na straży praworządności i praw obywatelskich, takich jak: Rzecznik Praw Obywatelskich, Trybunał Stanu i Trybunał Konstytucyjny. Pierwszym krokiem w kierunku realizacji tych zamierzeń stała się nowelizacja konstytucji z 26 marca 1982 r. Musiały jednak upłynąć jeszcze trzy lata prac w atmosferze ostrych sporów doktrynalnych, zanim uchwalona została ustawa umożliwiająca powołanie polskiego sądu konstytucyjnego. Ustawa z 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. PRL Nr 22/1985, poz. 98) była wynikiem osiągniętego z dużym trudem kompromisu. Wprowadzała do systemu, zbudowanego na zasadzie dominacji Sejmu PRL, obcą z założenia instytucję demokratyczną - sądową kontrolę konstytucyjności prawa. To spowodowało, że pozycja ustrojowa i kompetencje Trybunału Konstytucyjnego zostały poważnie ograniczone. Pierwszy, dwunastoosobowy skład polskiego sądu konstytucyjnego został wybrany przez Sejm PRL późną jesienią 1985 r. Wybrano sześciu sędziów na okres czterech lat, a pozostałych na okres pełnej kadencji, która wtedy wynosiła 8 lat. Prezesem nowo powstałej instytucji sądowniczej został prof. Alfons Klafkowski. W jej skład weszli wybitni przedstawiciele polskiej nauki prawa i praktyki.

Pierwszy skład Trybunału Konstytucyjnego przystąpił do pracy 1 grudnia 1985 r. Minęło jednak kilka miesięcy zanim doszło do pierwszej rozprawy i wydanego pierwszego orzeczenia w dniu 28 maja 1986 r. W pierwszym okresie funkcjonowania, mimo wspomnianych ograniczeń, Trybunałowi Konstytucyjnemu w praktyce udało się od samego początku osiągnąć stosunkowo niezależną pozycję i wypracować interesujące orzecznictwo. Momentem przełomowym w piętnastoletnich dziejach polskiego sądu konstytucyjnego stały się przemiany ustrojowe zapoczątkowane jesienią 1989 r. Chociaż zmiana ustawy, likwidująca ostatecznie wszystkie ograniczenia kompetencyjne, nastąpiła dopiero w roku 1997, rola Trybunału w kształtowaniu podstaw proklamowanego przez konstytucję państwa prawa była zasadnicza. To orzecznictwu Trybunału, jego powszechnie obowiązującym wykładniom prawa, państwo polskie po roku 1989 bardzo wiele zawdzięczało.

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego rozwijano i nadawano istotny sens nowym fundamentalnym zasadom ustrojowym, takim jak: zasada demokratycznego państwa prawnego, realizującego zasady sprawiedliwości społecznej, zasada równości czy zasada zaufania obywateli do państwa i stanowionego przezeń prawa. Po roku 1989 Trybunał zaczął odgrywać istotną rolę w politycznym systemie sprawowania władzy, zdobył uznanie i prestiż zarówno w kręgach politycznych, w opinii doktryny prawa konstytucyjnego, jak i w społeczeństwie.

Nowa Konstytucja Rzeczypospolitej z 2 kwietnia 1997 r. nadała Trybunałowi ostatecznie wymiar w pełni ukształtowanego sądu konstytucyjnego, następnie szczegółowo określony w ustawie z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102/1997. Poz. 643).

Zgodnie z obowiązującym prawem Trybunał Konstytucyjny w Polsce jest organem władzy sądowniczej, powołanym do badania zgodności z Konstytucją aktów normatywnych i umów międzynarodowych oraz wykonywania innych zadań określonych w Konstytucji. Składa się z 15 sędziów wybieranych przez Sejm RP. Pracami Trybunału kieruje Prezes i Wiceprezes przy pomocy podległego im Biura. Po roku 1989 funkcję Prezesa TK kolejno sprawowali prof. Mieczysław Tyczka i prof. Andrzej Zoll. Od stycznia 1998 r. Prezesem Trybunału jest prof. Marek Safjan. Trybunał Konstytucyjny sprawuje abstrakcyjną i konkretną kontrolę norm prawnych, rozstrzyga spory kompetencyjne pomiędzy centralnymi konstytucyjnymi organami państwa, orzeka o zgodności z konstytucją celów lub działalności partii politycznych, uznaje w razie potrzeby o przejściowej niemożności sprawowania urzędu przez Prezydenta RP. Szczególną instytucją, która pojawiła się w działalności Trybunału w roku 1997, jest skarga konstytucyjna. Może z nią wystąpić każdy obywatel, w stosunku do którego doszło do naruszenia jego konstytucyjnych wolności lub praw. Skargę można wnieść jednak tylko w sytuacji, gdy naruszenie konstytucyjnych praw i wolności skarżącego zostało dokonane poprzez indywidualny akt stosowania prawa, co w praktyce oznacza ostateczne orzeczenie sądowe, po wyczerpaniu przez skarżącego wszystkich dostępnych procedur odwoławczych przed sądem powszechnym lub sądem administracyjnym.

W maju 2001 r. mija piętnaście lat obecności w polskiej rzeczywistości politycznej i prawnej orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, z czego dziesięć lat przypada na istotne kształtowanie kultury prawnej w służbie demokratycznego państwa prawa. W latach 1986-2000 Trybunał Konstytucyjny wydał prawie 600 orzeczeń, z czego prawie 400 wyroków w sprawach dotyczących zgodności ustaw z Konstytucją i zgodności aktów podustawowych z Konstytucją i ustawami. Do roku 1997 ważną kompetencję Trybunału stanowiło podejmowanie uchwał w przedmiocie powszechnie obowiązującej wykładni ustaw. W latach 1986-1997 opracowano i przyjęto 84 takie uchwały. W sposób zasadniczy w wielu przypadkach pomogły one uniknąć sytuacji kryzysowych w działalności organów państwa i zapobiegły niepotrzebnym konfliktom. Chociaż zasadniczą formą działalności Trybunału Konstytucyjnego było sprawowanie kontroli aktów prawnych obowiązujących (*a posteriori*), to w kilkunastu przypadkach orzekano również w trybie kontroli prewencyjnej. Zwrócenie się z wnioskiem o zbadanie konstytucyjności ustawy uchwalonej przez Sejm RP, ale jeszcze nie obowiązującej, przysługuje tylko Prezydentowi RP. Po roku 1997 coraz większego znaczenia nabiera orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego w zakresie skargi konstytucyjnej, stanowiącej zasadniczą formę dostępu obywatela do sądu konstytucyjnego. Do końca 2000 r. wydano ok. 40 wyroków dotyczących skarg konstytucyjnych i kilkaset postanowień zawierających rozstrzygnięcia formalne.

dr Adam Jankiewicz
Trybunał Konstytucyjny

Wszystkie monety kolekcjonerskie są prawnym środkiem płatniczym w Polsce.

Monety kolekcjonerskie

nominał	10 zł
metal	925/1000 Ag
stempel	lustrzany
średnica	32,00 mm
masa	14,14 g
wielkość emisji	25.000 szt.

Awers: Wizerunek orła ustalony dla godła Rzeczypospolitej Polskiej z fragmentem łańcucha sędziowskiego z literami RP. Z lewej strony napis: 10, z prawej oznaczenie roku emisji: 2001. Wokół półkołem napis: RZECZPOSPOLITA POLSKA oraz: ZŁOTYCH. Pod lewą łapą orła znak mennicy: $\frac{m}{w}$.

Rewers: W centralnej części stylizowany wizerunek głowy orła w koronie. Na jego tle stylizowane wizerunki wagi i kart papieru. Wokół napis: TRYBUNAŁ KONSTITUCYJNY 15-LECIE ORZECZNICTWA.

Na boku napis: TRYBUNAŁ KONSTITUCYJNY W SŁUŻBIE PAŃSTWA PRAWA, rozdzielony gwiazdką.

Projektant monety: *Andrzej Nowakowski*

nominał	2 zł
metal	CuAl5Zn5Sn1
stempel	zwykły
średnica	27,00 mm
masa	8,15 g
wielkość emisji	500.000 szt.

Awers: Wizerunek orła ustalony dla godła Rzeczypospolitej Polskiej, po bokach orła oznaczenie roku emisji: 20-01, pod orłem napis: ZŁ 2 ZŁ, w otoku napis: RZECZPOSPOLITA POLSKA poprzedzony oraz zakończony sześcioma perełkami. Pod lewą łapą orła znak mennicy: $\frac{m}{w}$.

Rewers: W centralnej części stylizowany wizerunek głowy orła w koronie. Na jego tle stylizowane wizerunki wagi i kart papieru. Wokół napis: TRYBUNAŁ KONSTITUCYJNY 15-LECIE ORZECZNICTWA.

Na boku ośmiokrotnie powtórzony napis: NBP, co drugi odwrócony o 180 stopni, rozdzielony gwiazdkami

Projektant awersu: *Ewa Tyc-Karpińska*
Projektant rewersu: *Andrzej Nowakowski*

Monety zostały wyprodukowane w Mennicy Państwowej SA w Warszawie.

Skład i druk: Drukarnia NBP